

Směňovat, darovat a kupovat

EKONOMICKÁ ANTROPOLOGIE

Ekonomická antropologie

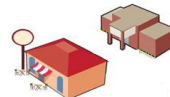
- studium ***ekonomických systémů*** v čase a prostoru; studium sociálních a kulturních podmínek produkce, distribuce a spotřeby komodit

PRODUKCE

DISTRIBUCE

SPOTŘEBA

- ekonomika studována již v počátcích antropologie – **Lewis H. Morgan** (1818-1881) sledoval vývoj subsistenčních strategií a to, jak lidé v různých obdobích zajišťovali své přežití pomocí technologie
- rozvoj od 1. pol. 20. století – ekonomické systémy aliterárních společností → **Bronisław K. Malinowski** (1884-1942), **Marcel Mauss** (1872-1950), **Melville Herskovits** (1895-1963), **Karl Polanyi** (1886-1964), **Marshall Sahlins** (*1930), **James Carrier** (*1947), **Chris Hann** (*1949), **Keith Hart** (*1943)

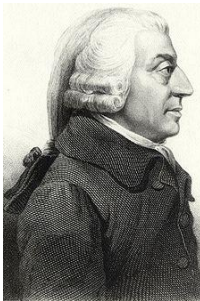
SMĚNA

Claude Lévi-Strauss, Karl Polanyi, Marshall Sahlins

Teorie směny

- **SMĚNA** – zavedený a uznávaný způsob distribuce věcí a služeb mezi jedinci, skupinami příbuzných a sociálními skupinami

Adam Smith (1723-1790)

- směna jako základ lidské společnosti
- dělba práce se zakládá na univerzálním lidském sklonu „k obchodování, vyměňování a směňování jedné věci za druhou“
- ke směně jsme puzeni kvůli prosazování vlastních zájmů a při interakci s druhými se „nedovoláváme jejich ... lidskosti, nýbrž jejich sobectví, a nikdy jim nevykládáme o svých potřebách, nýbrž o výhodách, které z toho budou mít“

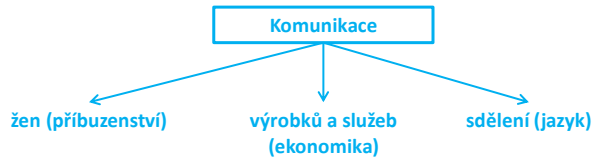
An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations (1776)

- v antropologii se postupně diskutovaly tři odlišné přístupy ke směně a její typologii → Claude Lévi-Strauss, Karl Polanyi a Marshall Sahlins

Teorie směny

Claude Lévi-Strauss (1908-2009)

- základ lidské společnosti tvoří **komunikace**

- společným jmenovatelem komunikace je **reciprocita**
- komunikace neprobíhá pouze na interpersonální úrovni, ale zahrnuje různé typy aktivit, při nichž vstupují lidské skupiny do kontaktu
- np. funkcí příbuzenství je reciprocita založená na výměně žen z vlastní skupiny za ženy z jiné skupiny → reciprocita představuje cestu z incestních a tabuizovaných vztahů ve skupině

Teorie směny

Karl Paul Polanyi (1886-1964)

- směna představuje vzorec, jímž se řídí distribuce komodit mezi příslušníky společnosti; tržní ekonomika je založená na jiném typu směny, než způsoby směny v aliterárních společnostech

(1) **Reciprocita** – *symetrie*; Melanésie, kula

(2) **Redistribuce** – *soustřednost*; transfer komodit ústřední osobě nebo instituci, která je následně redistribuuje mezi členy společnosti, a to v souladu s pravidly a normami dané společnosti/kultury – systém „Big Man“, potlač

(3) **Domácnost** – *autonomie*; samozásobení pro potřeby jedince, rodiny, skupiny apod.

(4) **Směnný obchod** – *trh*; instituce trhu představuje místo setkání za účelem výměny, koupě či prodeje komodit; směnný obchod je závislý na existenci trhu a vyžaduje existenci zboží, nezávislost trhů a jejich seberegulaci; tržní ekonomika má specifický vzorec, kdy se produkce a distribuce řídí tržními cenami určenými nabídkou a poptávkou

- **neekonomické** vs. **ekonomické** motivy; různé kombinace typů směny a posloupnost vývoje ekonomiky není následná

Teorie směny

Marshall Sahlins (*1930)

➤ rozpracování teorie **reciproční směny**:

(1) **Všeobecná reciprocita** – solidárnost a altruismus, mezi sociálními aktéry se neskládají účty, protislužba se očekává, ale nemusí k ní dojít

(2) **Vyrovnaná reciprocita** – přímá směna mezi sociálními aktéry, přičemž vyrovnání závazku a završení směny nemusí proběhnout souběžně, ale může nastat s časovou prodlevou

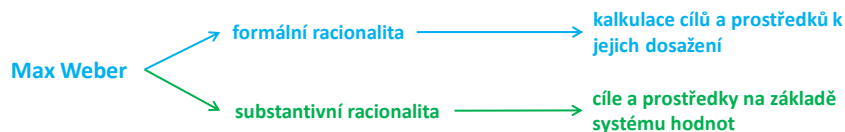

(3) **Negativní reciprocita** – aktéři mají neosobní vztah a kladou proti sobě své protichůdné zájmy s cílem:

- (a) beztestně něčeho nabýt bez recipročního vyrovnání (→ krádež)
- (b) získání výhody (→ smlouvání, podvod)

Formalisté vs. substantivisté

50./60. léta 20. století → Karl Polanyi

- **Formalismus** – racionální rozhodování jedince o volbě prostředků k uspokojení potřeb; jednání samotného aktéra v souvislosti se *vztahem* mezi prostředky a potřebami; ekonomický princip vzácnosti zdrojů a omezených prostředků; jedinec/sociální aktér stojí mimo společnost a kulturu
- **Substantivismus** – ekonomika jako institucionalizovaný proces interakce mezi jedincem a jeho prostředím vedoucí k uspokojování potřeb; ekonomické chování, vymezení potřeb a způsoby jejich uspokojování představují komplexní sociální jev podmíněný neekonomickými institucemi a procesy; ekonomika představuje nedílnou součást kultury

Lze při studiu nezápadních ekonomik uplatnit konceptuální nástroje neoklasické ekonomie?

Formalisté vs. substantivisté

Lze při studiu nezápadních ekonomik uplatnit konceptuální nástroje neoklasické ekonomie?

→ neoklasická ekonomie dosáhla takového stupně vědecké objektivity, že její koncepty a teorie mohou být použité při studiu nezápadních ekonomik → **Raymond Firth** (1901-2002)

- F – ekonomické koncepty (peníze, nabídka, poptávka, cena apod.) mají své analogie v nekapitalistických ekonomikách aliterárních společností → analytické nástroje při zkoumání všech ekonomických systémů v čase a prostoru
- S – použití analytických nástrojů zkresluje skutečnost → popis a interpretace se má odvíjet od analýzy jejich vlastního institucionálního uspořádání a v jejich vlastních pojmech

formalisté vs. substantivisté

vs.

etické vs. émické

Formalisté vs. substantivisté

FORMALISMUS

- (1) Předmětem studia je jedinec a jeho ekonomické chování
- (2) Ekonomika je výsledkem racionálního kalkulu jednotlivců
- (3) Ve všech společnostech lze identifikovat individuální ekonomickou racionalitu projevující se snahou maximalizovat prospěch kalkulací nákladů a ztrát
- (4) Společnost je funkcí chování a rozhodování jednotlivců

SUBSTANTIVISMUS

- (1) Předmětem studia je společnost a uspořádání institucí, jež vytvářejí podmínky pro ekonomické procesy a chování
- (2) Ekonomika je zakotvená v celé společnosti
- (3) Lidské ekonomické chování není výsledkem čistě racionálního kalkulu zisků a ztrát, jelikož jedinec je setrvale ovlivňován faktory neekonomické povahy
- (4) Společnost předurčuje potřeby, prostředky jejich uspokojení a jako celek ovlivňuje individuální rozhodování mezi alternativami

Formalisté vs. substantivisté

- koncept neoklasické ekonomie vychází z pojetí člověka jako individua, které usiluje o maximalizaci vlastního blahobytu → ve většině společností/kultur je však jedinec lapen v sociálních sítích a není tedy zcela sám za sebe

BLAHOBYT

- z pohledu západní kapitalistické ekonomiky vede cesta k blahobytu dosahováním a produkováním maxima
 - cesta zenu k blahobytu vede přes nízké požadavky a tužby
- z pohledu neoklasické ekonomie nežije zenový mistr v blahobytu, ale je považován za chudáka, ačkoliv on sám se pokládá za blahobytného právě proto, že jej nesvazují tužby a vlastnictví věcí

Marshall Sahlins (*1930)

„kdo netouží, nepostrádá“

Koncept peněz Jak penězům rozumět?

- (a) komodita x (b) přesné vyjádření závazku mezi sociálními aktéry, mezi nimiž probíhá transakce
- různé soustavy směny, kde slouží artefakty jako její prostředek – *mwali* a *soulava* (kula, Melanésie), „platidla“ *ndap* a *kö* (o. Rossel), lastury *kina* a pásy *tsera* (Nová Guinea), rafiové oděvy (Lele), měděné pruty (Tivové)

- artefakty směny neslouží primárně jako platidlo/peníze (prostředek ekonomické směny), ale jako prostředek kompenzace za zabití a zranění, při pohřbech, k získání nevěsty a pro mnoho dalších účelů → neekonomická funkce peněz/platidel a jejich rozmanité používání v různých kulturách
- formalisté předpokládají, že peníze vždy slouží jen ke komerční směně x substantivisté dokládají četné mimoekonomické funkce platidel/peněz → peníze nemají esenci nezávislou na způsobech a kontextu jejich užití

„peníze jsou to, co peníze činí“

DAR

Marcel Mauss, Pierre Bourdieu, Annette Weiner, Maurice Godelier, David Graeber

Dar a antropologie

- z mezikulturního hlediska se jedná o značně proměnlivý fenomén → vymezení a studium značně obtížné
- **DAR** – zavedený způsob jednání za účelem navazování, udržování a reprodukování sociálních vztahů mezi jedinci a skupinami prostřednictvím darování objektu, s nímž obdarovaný přijímá celý jeho sociokulturní kontext bez ohledu na postranní úmysly, jež mohou představovat motivy dávání daru

Christopher Gregory (*1947)

Co je dar a co není? → dar a komodita

- (1) **Komodita** – je zcizitelná; sociální aktéři jsou na sobě vzájemně nezávislí a v případě směny vzniká vztah mezi objekty směny, nikoli mezi aktéry
- (2) **Dar** – je nezcizitelný; vztah se utváří mezi sociálními aktéry a nikoli mezi objekty směny; dar je nezcizitelný z toho důvodu, protože v sobě nese závazek oplátky

Dar a antropologie

Marcel Mauss (1872-1950)

- analýza výměny darů mezi jednotlivci a skupinami představující **totální sociální fakt** (→ É. Durkheim)
- dar v sobě integruje široké spektrum individuálních i kolektivních zkušeností, koncepcí a předpokladů
- TSF tvoří svorník mezi individuálním a sociálním a zároveň mezi tělesným a psychickým; integruje v sobě složku **sociální** (ekonomika, právo, estetika ad.), **zkušenostní** (životní historie, dětství, dospívání, svatbu ad.) a **psychofyzilogickou**
- dar je považován za **totální závazek** představující nejranější formu **sociální solidarity**; dar prostupuje napříč společností a dotýká se širokého spektra jevů, chování a institucí
- dar přináší povinnost odpovídajícími způsoby jej přijímat, dávat a oplácet; nepřijmout dar, nebo jeho neoplacení vede k rozkolu mezi sociálními aktéry → dar jako TSF nesoucí v sobě jak sociální identitu dávajícího, tak i povahu vztahu mezi dávajícím a obdarovaným

Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques, 1923-1924

Dar a antropologie

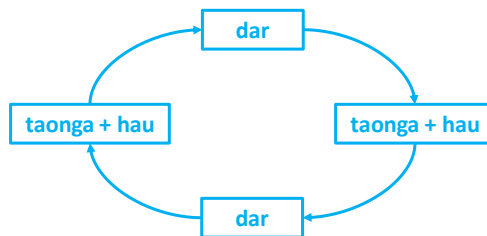
Marcel Mauss (1872-1950)

- všechny věci (*taonga*) mají svého ducha (*hau*); v případě darování *taonga* druhé osobě se spolu se věcí předává i *hau*, jako nedílná součást objektu tvořící identitu dávajícího, jeho rodného kraje, rodového posvátného místa, tam se musí *hau* vrátit
- cirkulaci věcí na každém jedinci ulpívá *hau*, dokud jej nekompenzuje rovnocennou, nebo vyšší náhradou

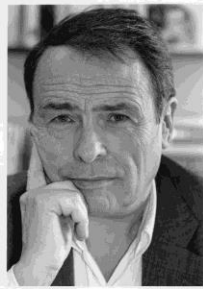
Maorové

Koncept daru v pojetí maorské kultury.

Dar a antropologie

Pierre Bourdieu (1930-2002)

- M. Mauss → dar jako nesouvislá řada velkodušných činů
- důležitou roli hraje **časový interval** mezi darem a protidarem; v případě bezprostřední směny daru a protidaru se jedná o jeho přímé odmítnutí
- časový interval umožňuje oddělit dva akty (darování a oplacení daru) → jednání představuje dva samostatné činy → dar chápán jako nezištný a dobrovolný, a to na obou zúčastněných stranách
- závazek oplatit dar se maskuje časovým intervalem a dar tak získává dvě podoby, aby nedošlo k devalvaci daru buď na objekt směny typu „něco za něco“, nebo na půjčku
- **ekonomie symbolických statků** zakazuje explicitní vyjádření ceny → „*při směně darů musí zůstat cena implicitní... o skutečných cenách nechci nic vědět a nechci, aby o nich něco věděl ten druhý*“ (Bourdieu 1998, 125) → směna probíhá mimo rámec „ekonomické ekonomie“ → ekonomie **věcí bez ceny**

La Sens pratique (1980), *Raisons pratiques* (1994)

Dar a antropologie

Annette Weiner (1933-1997)

- kritika koncepce reciprocita daru (viz M. Mauss) → reciprocita daru tento jev nepřijatelně zjednodušuje
- reciprocita daru se zakládá na liberální ideji seberegulujících se trhů (→ A. Smith) → reciproční obdarování proto není nic jiného, než transakce mířící k vyrovnání „má dáti, dal“ → reciproční pojetí daru navozuje atmosféru jednorázové směny mezi aktéry
- důležitou roli při koncepci daru hraje **dlouhodobé hledisko** → vztahy udržované prostřednictvím darů mohou přetrvávat několik let i generací
- existence nesměnitelných objektů (rodinné šperky, klanový poklad) představují základ sociální identity a její reprodukce

Inalienable Possessions (1992)

Dar a antropologie

Maurice Godelier (*1934), David Graeber (*1961)

- sociální identitu a její reprodukci zakládají nesměnitelné objekty, které se pojí s posvátnem → základem řady náboženství je **dluh**, jenž pro lidstvo představuje závazek, který nelze nikdy zcela splatit
- původní dluh umožnil vznik směny, vytvoření hierarchií a jejich reprodukci v průběhu dějin → člověk obětuje, protože je dlužník bohů, studuje, protože je dlužník mudrců, má potomstvo, protože je dlužník předků, a je pohostinný, protože je dlužník lidstvu
- na počátku lidské společnosti stál dluh, na němž stály nejen aliterární společnosti, ale také starověké i současné; dluh představuje vztah mezi dlužníkem a věřitelem založený na důvěře a dluh proto představuje společenský tmel; na dluh se nedávalo pouze cizinců, s nimi se vždy směňovalo
- pro směnný obchod musely být nastaveny podmínky a aktéři směny se musely shodnout na tom, co se bude měnit; v případě, že nebyl objekt směny shodný s požadavky aktérů, tak ke směně nedošlo → směna typu „z ruky do ruky“

The Debt (2011)

KULA A POTLAČ

Fenomén kula

- funkcionalistický přístup ke studiu kultury a ucelený pohled na ekonomický systém
- **kula** – reciproční a obřadní systém směny v oblasti Massim

mwali
(náramek)

soulava
(náhrdelník)

- systém sociopolitické směny; smyslem kula není ekonomický zisk, nýbrž úsilí o budování a posilování sociální prestiže aktéra
- systém kula je prostorově ukotven v podobě uspořádání ostrovů v oblasti Massim a je vyjádřen sítí sociálních vztahů ustanovených mezi jednotlivými aktéry a trasami po nichž cirkulují šperky, které materializují sociální vztahy mezi účastníky

Bronisław Kasper
Malinowski (1884-1942)

Argonauts of the Western Pacific (1922)

B. Malinowski, R. Fortune, M. Mauss, A. Weiner, S. Kuehling

Fenomén kula

- (1) **systém sociální komunikace** – směna artefaktů plní pozitivní funkci pro integraci společnosti; artefakty samy o sobě nemají užitnou hodnotu, ale ztělesňují sociální vztahy → B. K. Malinowski, A. Weiner
 - (2) **systém soupeření o prestiž** – soutěživý typ směny, rivalita mezi příslušníky komunity se přetváří v soutěž o prestiž směňováním artefaktů s jinými komunitami ze sousedních ostrovů → M. Mauss
 - (3) **systém recirkulace materiálních zdrojů** – opakovaná směna mezi příslušníky různých komunit stvrzuje mír a umožňuje směnu komodit a nedostatkových surovin → R. Fortune
- náhrdelníky *soulava* a náramky *mwali* neslouží k ozdobě těla, ale používají se pouze při významných příležitostech

SOULAVA - ŽENY

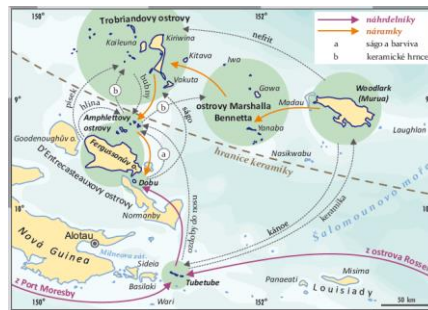
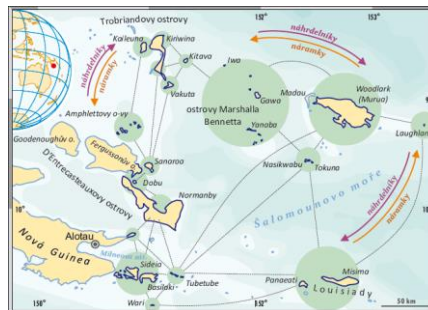
MWALI - MUŽI

B11221 Dějiny antropologického myšlení

jaro 2020

SOULAVA

MWALI

B11221 Dějiny antropologického myšlení

jaro 2020

Model kula

- (1) Systém sociopolitické směny dvou typů artefaktů, jež účastníci směňují proti sobě, tedy náramek za náhrdelník a opačně; levá ruka *mwali* x pravá ruka *soulava*
- (2) Pravidla víceméně stejná na všech ostrovech, jejichž obyvatelé jsou zapojeni do směny
- (3) Účastníci směny nemohou trvale vlastnit artefakty
- (4) Vstoupit do systému mohou pouze dospělí muži (ženy výjimečně), muže do systému uvádí jejich otec nebo strýc z matčiny strany
- (5) Ze systému nelze vystoupit (platí pro lidi i artefakty)
- (6) Partnerství v systému je formální vztah, jenž se utváří za jasně daných pravidel, vztah mezi aktéry není krátkodobý, ale buduje se a udržuje po celý život a může se předávat z generace na generaci
- (7) Účastník směny má nejméně dva partnery s nimiž směňuje artefakty, a to na geograficky nejbližších ostrovech
- (8) Ke směně artefaktů nedochází ve stejnou dobu a opětování artefaktu musí mít jisté zpoždění; završení směny může trvat několik hodin, často v řádu měsíců a někdy i let
- (9) Směňované artefakty musí být srovnatelné hodnoty; dávající i přijímající musí kalkulovat relativní hodnotu daru; obdarovaný nikdy nevyjadřuje svůj názor na hodnotu daru a očekává se, že oba směňované artefakty jsou rovnocenné hodnoty; nikdy se nesmlouvá
- (10) Účast v kula je velmi prestižní záležitost

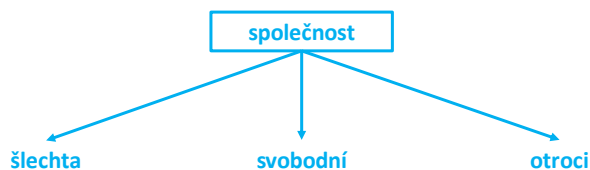
Fenomén kula

- systém kula nemá přímou ekonomickou funkci → cílem směny není zisk jiných komodit než artefaktů *mwali* a *soulava*
- příležitostně mohou být náramky a náhrdelníky směňovány za jiné komodity, které při bezprostředním zisku využije aktér pro své potřeby a svou rodinu → směna komodit *lago*
- komodity získané při směně a darované mužským příbuzným ze strany manželky → nejedná se o směnu, ale o obdarování *urigubu*
- paralelně s kula i mimo něj probíhá ekonomická směna zboží užité a spotřební povahy *gimwali*
- v oblasti Melanésie probíhá mnoho podobných okruhů sociopolitické ceremoniální povahy (np. *moka*) a systém směny kula se nadále udržuje a účastní se ho tisíce obyvatel oblasti Massim
- fenomén kula přetrvává do dnešních dnů a je rozšířena na více než čtyřicet lokalitách

Potlač Kwakiutlové

- ceremoniální dávání darů praktikované domorodými obyvateli SZ pobřeží Ameriky (Britská Kolumbie) při příležitosti narození dítěte, úmrtí, svatby a iniciace do tajných společností
- Kwakiutlové, Tlingitové, Čimšjanové a Haidové

Franz Boas (1858-1942)

- systematická společenská hierarchie lovecko-sběračské společnosti
- tajné náboženské společnosti (→ tituly, totemy, písně), symbolický kanibalismus (tajná společnost *hamatsa*)
- statusové soutěžení prostupuje náboženský, hospodářský i soukromý život

Potlač – „dávat“

- potlač je ukotven v širším sociálním kontextu a nelze jej oddělit od dalších sociálních institucí a společenského uspořádání

- uspořádání potlače dodávalo jedinci na prestiži a posilovalo jeho společenské postavení; cílem potlače byla výměna darů, kdy se vysoce postavení hosté později snažili uspořádat potlač s úmyslem rozdat dary alespoň v takovém rozsahu, jaký sami obdrželi; obvykle však usilovali o překonání hodnoty dříve obdržených darů
- potlač vyznačoval významné společenské a životní události; mohl se však konat i v případě snahy napravit poškozenou pověst z důvodu nevhodného chování, porušení tabu či nedodržení přísné etikety během potlače
- rozsah potlače vypovídal o bohatství hostitele a významu události, při které se koná; průběh potlače se řídil přísnými pravidly a rozdávání darů probíhalo podle společenského postavení, tomu odpovídala i hodnota daru

Potlač jako forma daru

Marcel Mauss (1872-1950)

- potlač se promítá do všech domén společnosti Kawakiutlů
- dar – povinnost dávat, přijímat a oplácet
- ekonomický aspekt potlače a jedna z fází vývoje ekonomiky od totálního závazku k individuální smlouvě
- ekonomický aspekt potlače → výměna zboží ne mezi jednotlivci, ale mezi kmeny, sociálními skupinami, rodinami apod.

- potlač představuje totální závazek soutěživého typu; „*Je v zásadě lichvářský a okázalý a hlavně jsme svědky boje mezi privilegovanými, kteří se snaží nastolit hierarchii, z níž bude později těžit jejich rod.*“ (Mauss 1999, 15)

totální závazek soutěživého typu

Potlač jako kulturní vzor

Ruth F. Benedict (1887-1948)

- kultura představuje jedinečné uspořádání a vztahy vyplývající z ústředního **kulturního vzoru**
- kultura Kwakiutlů se vyznačuje **dionýským vzorcem** a celou společností se prolíná touha po prestiži a úspěchu, kterou dokládá ceremoniální směna (potlač), která je jedním z projevů tohoto vzoru
- celou společností se prolíná touha po nadřazenosti, již se mohlo dosáhnout dvěma způsoby:

(1) soupeře šlo zahanbit obdarováním majetkem, jež nebyl schopen vrátit s odpovídajícím úrokem

(2) ničením majetku

dionýský kulturní vzor

Potlač jako kulturní adaptace

Andrew P. Vayda (*1931)

- plýtvání majetkem není iracionální chování, ale důmyslná adaptace na nejisté přírodní zdroje umožňující přežití v Britské Kolumbii
- oblast bohatá na zdroje, které však nejsou rovnoměrně rozmístěné a rok od roku bohatost zdrojů kolísá
- uspořádat potlač mohli pouze ti jedinci/skupiny, které nashromáždili dostatek jídla a věcí, jež si mohli dovolit rozdávat lidem z oblastí, kde se jich nemuselo dostávat
- potlač → kulturní adaptace na střídající se období dostatku a nouze
- potlačem docházelo k reprodukci sociálního uspořádání a bránilo se vzniku extrémně bohatých jedinců, neboť majetek byl ve společnosti neustále cirkulován **redistribucí**

TRŽNÍ EKONOMIKA, GLOBALIZACE A EKONOMICKÁ PŘEVAHA ZÁPADU

Kapitalismus

Maxmilian Weber (1864-1920)

- vznik kapitalismu spojen s řadou institucionálních podmínek a především s protestantskou etikou → ukázněnost, odříkání a odložené spotřeby → kumulace zisku
- predestinace a učení o zatracení vede k tomu, že se lidé věnují oddaně svému povolání; neúnavná práce v kombinaci s asketickou morálkou vede ke kumulaci zisku → **duch kapitalismu**
- vytváření a kumulace zisku byla původně spojena s náboženstvím, ale časem došlo k rozvolnění této vazby a sekularizaci podnikání
- s rozvojem soukromého podnikání postupně docházelo k vytváření a stabilizaci kapitalistického systému, v němž nebylo zapotřebí ducha kapitalismu a kapitalistický systém se stal soběstačným

Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus (1904/1905)

Světový systém

Immanuel M. Wallerstein (*1930)

- makrohistorická perspektiva při studiu ekonomických systému a jejich vzájemných vztahů
- vývoj kapitalistického systému v perspektivě *long durée* (dlouhodobé trvání) → dlouhodobé utváření hospodářských, politických a sociálních struktur
- moderní kapitalistický systém je důsledkem dlouhodobého působení tří nezávislých faktorů, které se objevily na počátku novověku – (a) feudální krize, (b) zhoršení klimatických podmínek v Evropě a (c) stagnace zemědělské produkce → vznik **světového systému**

- (1) geografická expanze Západu zámořskými cestami → kolonizace nových území
- (2) kontrola pracovní síly mzdou, nevolnictvím a otrokářstvím
- (3) silná státní správa
- (4) vznik a rozvoj politicky nezávislého mezinárodního obchodu umožňující vytvářet zisk

Světový systém

Immanuel M. Wallerstein (*1930)

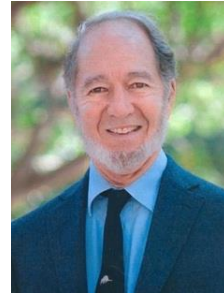

- Anglie, Francie a Nizozemí → jádro
 - mocnosti **jádra** – silný státní aparát, produkce a spotřeba luxusního zboží, hlavní centra směny a zdroj kapitálu
 - oblasti **periferie** – závislost na jádru; absence silného státu, zdroj surovin, levné pracovní síly a vyprodukované nadhodnoty
- světový systém má podobu geografické ekonomické dělby práce, jež je nerovná a hierarchizovaná; systém má tendence rozpínat se do **vnějších oblastí**, jež netvořily součást světového systému
 - bipolarita **jádra a periferie** tvoří dynamiku systému; **semiperiferie** → J i P mohou měnit své postavení a mocenské vztahy mezi aktéry jsou udržovány setrvačností

Velmocenské postavení Západu

Jared M. Diamond (*1937)

- současné uspořádání jako důsledek geografického a environmentálního determinismu
- dominance euroamerické civilizace díky příznivým klimatickým a geografickým podmínkám Eurasie → více živočišných i rostlinných druhů → domestikace
- delší osa západ – východ prospěšná šíření domestikovaných zvířat i rostlin, které se šíří ve stejném klimatickém pásu
- k převaze Západu pomohl také výskyt přirozených bariér → národní státy, stimulace invence a inovace → ocel a zbraně → ovládnutí světa
- asijské země se díky své vlastní politice dobrovolně izolovaly, ačkoliv se nacházely ve stejných podmínkách jako Západ → zaostalost
- podobné uspořádání světových sil může nastat v podobných geografických a environmentálních podmínkách

Globlizace

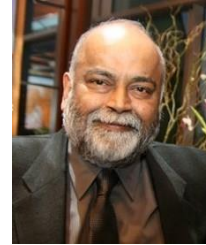
- evropská expanze od 15. století vedla k ustavení světového systému a vývoj neúprosně směřoval ke globalizaci
- v současnosti již nelze hovořit o jednotlivých izolovaných kulturách → sílí časoprostorová komprese a narůstá globální propojení
- globalizační procesy tak ovlivňují veškeré domény kultury a společenský život – ekonomiku, ideační soustavy, symbolické myšlení ad.

Globlizace

Arjun Appadurai (*1948)

- při studiu globální ekonomiky již nestačí běžné modely (centrum – periferie, migrace push – pull) → nedochází k homogenizaci kultury westernizací a globální kulturní proudy vedou k hybridizaci a deterritorializaci identit
- panorámata (*scapes*, krajiny) – vlastnosti globálních kulturních proudů, kde se nejedná o objektivně dané vztahy; (a) etnické (*ethnoscape*), (b) mediální (*mediascape*), (c) technické (*technoscape*), (d) finanční (*financescape*) a (e) ideové (*ideoscape*)
- krajiny lidí, médií, technologií, financí a idejí tvoří základní stavební kameny, z nichž vznikají „představy světa“, jež jsou konstrukcí povstávající ze situovanosti aktéru a jejich hledisek
- již nežijeme v lokálně situovaných představách společenství, nýbrž v deterritorializovaných představách světa
- krajiny lidí, médií, technologií, financí a idejí zapříčinily dezorganizaci kapitalismu, který zahrnuje předěly mezi ekonomikou, kulturou a politikou

Globlizace

Anne L. Tsing (*1952)

- jak studovat kaleidoskop globálního propojení
- **zóny nešikovného zapojení** (*zone of awkward engagement*), kde dochází ke tření různých lokálních, regionálních a globálních propojení a sil
- tam, kde nic neběží hladce, dochází ke tření a vzniká teplo jako výsledek pohybu → np. proměny krajiny Kalimantanu
- k proměnám krajiny dochází následkem působení nadnárodních těžařských společností, vlivu korporátního kapitálu, činností environmentálních aktivistů, korumpovaných státních úředníků a vesničanů → zóny nešikovného zapojení
- krajina deštných pralesů na Kalimantanu (lokální) se mění vlivem globálního propojení, jejichž součástí tvoří mezinárodní vědecká komunita, zlatokopové, studenti, advokáti pracovníků v kaučukovém průmyslu a mnoho dalších

